

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

CPI
CENTER RS ZA
POKLICNO
IZOBRAŽEVANJE

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Predstavitev vajeniške oblike izobraževanja za mladostnike in starše

Center RS za poklicno izobraževanje
Oktober 2021

Avtorica:

Špela Resnik

Pri nastanku besedila so sodelovali:

Simona Knavs, Darko Mali, mag. Tina Klarič, Ana Žemva Novak in Mitja Korunovski

Tehnično uredila:

Teja Sever Žagar

Jezikovno pregledala::

Jasmina Spahalić

Center RS za poklicno izobraževanje

Ljubljana, oktober 2021

Publikacija je nastala v okviru ESS projekta Prenova poklicnega izobraževanja v letih 2016 – 2021.

»Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa 2014–2020, prednostna os 10 – Znanje, spretnosti in vseživljenjsko učenje za boljšo zaposljivost, prednostna naložba 10.2. – Izboljšanje relevantnosti izobraževalnih sistemov in sistemov usposabljanja za trg dela, olajšanje prehoda iz izobraževanja v zaposlitev ter krepitev sistemov poklicnega izobraževanja in usposabljanja in njihove kakovosti, tudi z mehanizmi za napovedovanje potreb po spretnostih, prilagoditvijo učnih načrtov ter vzpostavitvijo in razvojem sistemov za učenje na delovnem mestu, vključno z dualnimi učnimi sistemi in vajeniškimi programi; specifični cilj 10.2.1. – Prenova sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja.«

Kazalo

1	<i>Uvod</i>	4
2	<i>Vajeniška oblika izobraževanja v Sloveniji</i>	5
2.1	Prednosti vajeništva za mlade	5
2.2	Ključne informacije o izvajanju vajeništva	6
3	<i>Informacije o šolah in podjetjih, ki izvajajo vajeniško obliko izobraževanja za posamezne poklice</i>	9
3.1	Predstavitve poklicev, šol in podjetij	10
4	<i>Kako postati vajenec?</i>	12
5	<i>Pogoji, ki jih morajo izpolniti podjetja, za izvajanje vajeniške oblike izobraževanja</i> ..	14
6	<i>Obveznosti pogodbenih strank v okviru vajeniške pogodbe</i>	17
6.1	Vajeniška nagrada in povračilo stroškov	18
6.2	Vključitev vajenca v obvezna zavarovanja	19
6.3	Odpoved vajeniške pogodbe	20
7	<i>Izzivi prehoda iz šolskega okolja v delovno okolje</i>	21
8	<i>Viri in literatura</i>	22

1 Uvod

Publikacija pred vami predstavlja osnovne informacije za bodoče vajence in njihove starše o izvajanju vajeniške oblike izobraževanja. Predstavili smo ključne elemente vajeniške oblike izobraževanja. V vsakem poglavju smo poleg osnovnih smernic dodali še primere ali spletne povezave, na katerih dobite več informacij o določeni temi ali pa vas pripeljejo do primerov raznih dokumentov, povezanih z vajeniško obliko izobraževanja.

Poglavja v publikaciji opisujejo faze od vzpostavljanja do izvajanja vajeništva. Na začetku je predstavljena vajeniška oblika izobraževanja predvsem z vidika prednosti za mlade oziroma bodoče vajence. Sledi opis temeljnih pojmov in dokumentov, ki jih srečamo pri vajeniški obliki izobraževanja. Nadaljujemo s tem, kje dobiti informacije o šolah in podjetjih, ki izvajajo vajeništvo. Sledi opis, kako običajno poteka vpis v vajeniško obliko izobraževanja od izbora podjetja do sklepanja pogodbe in formalnega vpisa v šolo. Opisujemo pogoje, ki jih morajo zagotoviti podjetja, da lahko izvajajo vajeništvo. Nato pa spregovorimo o obveznostih vajencev in podjetij pri izvajanju vajeništva, ter zaključimo z nekaj izzivi, ki vajence običajno doletijo na prehodu iz šolskega v delovno okolje.

Publikacija je nastala v okviru projekta ESS »*Prenova poklicnega izobraževanja v letih od 2016 do 2021*«, kjer smo na Centru RS za poklicno izobraževanje sodelovali z različnimi strokovnjaki, tako s področja izobraževanja kot s področja zaposlovanja, zlasti pa v sodelovanju s pristojnima zbornicama – Gospodarsko zbornico Slovenije (GZS) in Obrtno-podjetniško zbornico (OZS). Povzema različna gradiva, ki so kot podpora razvoju vajeništva nastajala v času omenjenega projekta.

2 Vajeniška oblika izobraževanja v Sloveniji

Vajeništvo je ena od oblik srednjega poklicnega izobraževanja¹, kjer dijak/vajenec² pridobi znanja in spretnosti, ki so potrebne za opravljanje poklica in za nadaljnje izobraževanje. Vajeništvo izvajajo šole in podjetja ob podpori Gospodarske zbornice Slovenije (GZS) in Obrtno-podjetniške zbornice Slovenije (OZS).³

Vajenec se najmanj 40 % časa izobražuje v šoli in najmanj 50 % časa na praktičnem usposabljanju z delom pri delodajalcu. Vpis v vajeniško obliko srednjega poklicnega izobraževanja je možen po zaključeni osnovni šoli. Po zaključku vajeništva, po opravljenih treh letnikih in opravljenem zaključnem izpitu, se vajenec lahko zaposli ali pa nadaljuje svojo izobraževalno pot v poklicno tehniškem izobraževanju (povzeto po spletni strani CPI⁴).

2.1 Prednosti vajeništva za mlade

Vajeniška oblika izobraževanja prinaša številne pozitivne učinke, predvsem pa večjo usklajenost med izobraževanjem in potrebami na trgu dela. Prednosti vajeniške oblike izobraževanja so (povzeto po spletni strani GZS⁵ in OZS⁶):

- boljša usposobljenost glede na potrebe gospodarstva;
- lažji prehod iz izobraževanja na delo oziroma zgodnejša poklicna socializacija;
- zgodnejše zaposlovanje mladih in bolj usklajena ponudba in povpraševanje po kadrih;
- vajenec v času vajeništva spozna podjetje in obratno podjetje spozna vajenca.

Poleg učenja v šoli so vajenec kar 50 % izobraževalnega programa prisotni v podjetju, kjer se usposablja za opravljanje poklica, spoznavajo podjetje in se privajajo na delovno okolje. V podjetju vidijo in izkusijo, kaj dela nekdo, ki opravlja izbrani poklic. Vajenec ima ob sebi mentorja, ki ga usmerja in mu pomaga, da spozna delo podjetja. Poleg podpore podjetja tudi v šoli prilagodijo način izobraževanja vajencem. Za opravljanje praktičnega usposabljanja z delom vajenci prejmejo denarno nagrado. V podjetju vajenci dobijo znanja in kompetence, ki jih delodajalci potrebujejo in s tem že zgodaj začnejo oblikovati svojo karierno pot. V primeru omejitve vpisa v izobraževalni program imajo vajenci prednost pri vpisu v šolo (povzeto po spletni strani GZS)⁷.

¹ V času priprave tega besedila se izvaja izobraževanje v vajeniški obliki samo v srednjem poklicnem izobraževanju.

² V Sloveniji imajo dijaki, ki se izobražujejo v vajeniški obliki srednjega poklicnega izobraževanja status dijaka, vendar pa jih bomo v tem besedilu, zaradi lažjega razumevanja in razlikovanja med šolsko in vajeniško obliko, poimenovali kar vajenci.

³ V času nastajanja te publikacije sta v vajeništvo vključeni Gospodarska zbornica Slovenije in Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije. Trgovinska zbornica Slovenije pa trenutno v vajeništvo ni vključena.

⁴ <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/vajenistvo/>

⁵ <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/PODJETJA-Informacije-za-podjetja/Zakaj-vajeni%C5%A1tvo>

⁶ <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo>

⁷ <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/VAJENCI-Informacije-za-vajence-in-njihove-star%C5%A1e/Zakaj-vajeni%C5%A1tvo>

2.2 Ključne informacije o izvajanju vajeništva

Podlaga za izvajanje vajeniške oblike izobraževanja je Zakon o vajeništvu (2017), ki opredeljuje različne vloge in odgovornosti akterjev, vključenih v vajeništvo (zbornice, vajenci, podjetja, šole ...) in temeljne pogoje za izvajanje vajeništva. Poleg tega na vajeniško obliko srednjega poklicnega izobraževanja vplivajo še nekateri drugi zakoni in podzakonski akti, (npr. Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednji šoli, Pravilnik o zaključnem izpitu), dodatne strokovne usmeritve so opredeljene v dokumentih, kot npr. Navodila za izvajanje vmesnih preizkusov, Priporočila za izvedbo zaključnega izpita v vajeniški obliki izobraževanja.

Za lažje razumevanje vajeniške oblike izobraževanja smo v tem poglavju na kratko povzeli nekaj temeljnih pojmov in dokumentov povezanih z izvajanjem vajeništva (povzeto po: spletna stran MIZŠ,⁸ spletna stran CPI,⁹ Izhodišča 2019; Zakon o vajeništvu 2017; Žnidarič in Leban 2017; Justinek 2011; Zupanc 2017; Sentočnik 2019). Nekatero informacije predstavljamo v nadaljnjih poglavjih tega gradiva, druga pa so na voljo na predstavljenih spletnih mestih.

(1) Vajeniška oblika izobraževanja je ena od oblik srednjega poklicnega izobraževanja, kjer se vajenec najmanj 40 % časa izobražuje v šoli, najmanj 50 % časa pa je na praktičnem usposabljanju z delom pri delodajalcu.

(2) Sodelujoči pri izvajanju vajeniške oblike izobraževanja:

- Vajenec je dijak, ki se redno izobražuje (ima status dijaka) in ima sklenjeno vajeniško pogodbo.
- Podjetja so skupaj s šolami zadolžena za izpeljavo izobraževalnega programa v vajeniški obliki; so izvajalci praktičnega usposabljanja z delom v podjetju. Za to, da lahko izvajajo takšno izobraževanje, morajo imeti ustrezna učna mesta in ustrezno izobražen kader (mentorje), kar pristojna zbornica potrdi s t. i. verifikacijo vajeniškega učnega mesta.
- Mentor vajencu v podjetju je lahko samostojni podjetnik ali oseba, zaposlena pri delodajalcu, ki izpolnjuje pogoje za mentorja (ustrezna izobrazba in opravljeno pedagoško-andragoško usposabljanje). Mentor usposablja vajenca v času njegovega praktičnega usposabljanja v podjetju in vajencu nuditi pomoč in podporo, redno spremlja vajenčev napredek, spremlja dnevnik vajenca in v sodelovanju z učiteljem ocenjuje vajenčevo znanje oziroma njegovo doseganje učnih ciljev.
- Šole za izvajanja vajeniške oblike izobraževanja oblikujejo ločene oddelke ali vajence vključujejo v šolske (kombinirane) oddelke. Pri izpeljavi izobraževalnega programa sodelujejo s podjetji.
- Zbornice (Gospodarska zbornica Slovenije in Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije) verificirajo učna mesta, registrirajo učne pogodbe, svetujejo podjetjem in šolam pri izvajanju vajeništva, izvajajo vmesne preizkuse.
- Center RS za poklicno izobraževanje skupaj z drugimi institucijami strokovno podpira izvajanje in razvoj vajeniške oblike izobraževanja.

⁸ <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2021/programi/SPI/index.htm>

⁹ <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/vajenstvo/>

(3) Register učnih mest: Centralni register učnih mest je zbirka podjetij, ki so pri Gospodarski zbornici Slovenije (GZS), Obrtno-podjetniški zbornici Slovenije (OZS) in Trgovinski zbornici Slovenije (TZS)¹⁰ verificirani za izvajanje praktičnega usposabljanja z delom. Register združuje podatke zbornic, za njegovo vzdrževanje skrbi Center RS za poklicno izobraževanje (CPI). Povezava do registra učnih mest: <https://crum.cpi.si/>.

(4) Vajeniška pogodba: Pred vpisom v šolo podjetje in vajenec skleneta [pogodbo o vajeništvu](#) za vsa tri leta izobraževanja. Če je pogodba ustrezna, pristojna zbornica pogodbo registrira. [Vzorec vajeniške pogodbe si lahko ogledate tukaj >>>](#).

(5) Izobraževalni program je dokument, na podlagi katerega se izvaja izobraževanje za določen poklic.

(6) Katalog praktičnega usposabljanja (KPU) je dokument, ki daje delodajalcu, vajencu in učiteljem informacijo, kateri so glavni cilji praktičnega usposabljanja z delom za posamezen izobraževalni program.

(7) Načrt izvajanja vajeništva (NIV): Za vsakega vajenca posebej šola v sodelovanju s podjetjem in pristojno zbornico pripravi NIV, v katerem opredeli način sodelovanja med šolo in delodajalcem pri izvajanju izobraževanja v vajeniški obliki izobraževanja. V NIV je zapisano, kako poteka razporeditev dni, ki jih vajenci preživijo v šoli in v podjetju. Vajenci so lahko nekaj dni na teden v šoli in nekaj dni v podjetju (ciklična oblika izobraževanja), ali pa so strnjeno nekaj mesecev v šoli in nato nekaj mesecev v podjetju (periodična oblika izobraževanja).

Primer Načrta izvajanja vajeništva in predloga za neposredno uporabo:

- **Obrazec za neposredno uporabo NIV.**
- **Primer načrta izvajanja vajeništva.**

(8) Ocenjevanje znanja se izvaja na podlagi načrta ocenjevanja znanja (NOZ). V njem so načrtovane vse aktivnosti v zvezi z ugotavljanjem doseganja zastavljenih učnih ciljev in potekom ocenjevanja znanja. Pri ocenjevanju znanja vajenca se učitelji in mentorji osredotočajo na končne izide učenja, torej na izdelke in storitve, ki jih ocenijo z vidika doseganja učnih ciljev. Vajencu podelijo oceno, ki je običajno številčna (5-1), v nekaterih primernih pa tudi opisna (opravil / ni opravil).

(9) Vodenje vajeniškega dnevnika med usposabljanjem v podjetju je obveznost vajenca. Obveznost mentorja je, da spremlja vodenje dnevnika. Dnevnik si vsako podjetje lahko oblikuje po svoje.

Primer vajeniškega dnevnika, kot ga je pripravila Gospodarska zbornica Sloveniji:

- **DNEVNIK za vajeništvo (navodila z zgledom).**
- **VAJENIŠKI DNEVNIK (obrazec za tisk).**

(10) Vmesni preizkus je pogoj za dokončanje vajeniške oblike izobraževanja, ki ga organizira zbornica, praviloma ob zaključku drugega letnika. Na vmesnem preizkusu se preverjajo usposobljenost in znanja vajenca (vajenec tu ne dobi ocene) ter presoja, ali podjetje ustrezno izvaja praktično usposabljanje. Vmesni preizkus vodi nadzornik, ki ga določi pristojna zbornica, in poteka v delovnih prostorih

¹⁰ V času nastajanja te publikacije sta pristojni zbornici za izvajanje vajeništva Gospodarska zbornica Slovenije in Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije. V Sloveniji je za področje trgovine pristojna Trgovinska zbornica Slovenije, vendar pa izobraževalni program Trgovcev, v času nastajanja te publikacije ni bil med izobraževalnimi programi, ki izvajajo vajeniško obliko izobraževanja.

delodajalca, kjer se vajenec tudi sicer usposablja. Nadzornik na podlagi pregleda dokumentacije in razgovora z mentorjem vajencu določi delovni preizkus (izdelek ali storitev). Delovni preizkus mora biti v skladu z učnimi cilji, vključenimi v načrtu izvajanja vajeništva. Obisk pri delodajalcu traja največ 90 minut, od tega je največ 60 minut na voljo vajencu za izvedbo delovnih opravil ter strokovni pogovor z nadzornikom. Nadzornik v zapisniku o vmesnem preizkusu poda mnenje o ustreznosti načina izvajanja vajeništva pri delodajalcu ter o usposobljenosti in znanju vajenca. Nadzornik torej ne poda ocene vajenčevega znanja, ki bi se vključila v redovalnico. Nadzornik mnenje poda v zapisniku, ki ga prejmejo delodajalec, vajenec in pristojna zbornica.

Več o vmesnem preizkusu si lahko preberete v [Navodilih za izvajanje vmesnih preizkusov](#).

(11) Zaključni izpit (ZI) opravljajo kandidati, ki so uspešno opravili vse obveznosti izobraževalnega programa v vseh letnikih. ZI je sestavljen iz izpita slovenščine (italijanščine oziroma madžarščine na narodno mešanem območju) in izdelka oziroma storitve z zagovorom. Izdelek oziroma storitev se izvede v skladu z izpitnim katalogom in vključuje izkazovanje teoretičnih in praktičnih znanj ter se konča z zagovorom. Pri tem morajo kandidati izkazati doseganje učnih ciljev iz načrtovanja, izvedbe izdelka oziroma opravljanja storitve, vodenja dokumentacije in zagovora. Izpiti se ocenjujejo z ocenami od 2 do 5 in opisno oceno »ni opravil«. Vzorci dokumentacije za zaključni izpit:

- [vzorec prijavnice na ZI](#)
- [vzorec odjavnice na ZI](#)
- [vzorec zapisnika za ZI](#)

Več o zaključnem izpitu si lahko preberete na spletni strani [Centra RS za poklicno izobraževanje](#).

O vajeništvu si lahko preberete tudi na letaku:

https://www.gzs.si/Portals/203/Vsebine/novice-priponke/Zgibanka%20SPIRIT%20 za%20vajence_GZS.pdf.

Več informacij glede vajeništva dobite na spodnjih povezavah:

- Gospodarska zbornica Slovenije (GZS): <https://www.gzs.si/vajenistvo> ali s pomočjo stikov na GZS: <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/KONTAKTI>.
- Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije (OZS): <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo> ali s pomočjo stikov na OZS: <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/kontakti> ali <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo>
- Center RS za poklicno izobraževanje: <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/vajenistvo/>

3 Informacije o šolah in podjetjih, ki izvajajo vajeniško obliko izobraževanja za posamezne poklice

Izvajanje vajeniške oblike srednjega poklicnega izobraževanja je možno za različne poklice. Informacije o izobraževalnih programih, ki se izvajajo v vajeniški obliki in podatke o šolah, je možno dobiti na različnih spletnih straneh:

- ⇒ Gospodarska zbornica Slovenije:
<https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/VAJENI%C5%A0TVO/Vklju%C4%8Dene-%C5%A1ole>
- ⇒ Obrtna zbornica Slovenije:
<https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo/izobrazevalni-programi>
- ⇒ Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: <https://www.gov.si teme/vpis-v-srednjo-solo/>

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport vsako leto objavi razpis za vpis v srednje šole za posamezno šolsko leto. Podjetja lahko vsako leto razpišejo prosta vajeniška/učna mesta za posamezen izobraževalni program. Prosta učna mesta so objavljena v centralnem registru, ki ga vodi Center RS za poklicno izobraževanje in na spletnih straneh zbornic ter Ministrstva za izobraževanje znanost in šport.

Prosta učna mesta v podjetjih so objavljena na spodnjih povezavah:

- Centralni register učnih mest:
<https://crum.cpi.si/>
- Gospodarska zbornica Slovenije:
<http://vajenistvoiskalnik.gzs.si/iskalniknajav.aspx>
- Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije:
<https://www.ozs.si/javna-pooblastila/registri/razpis-ucnih-mest>,
<https://www.ozs.si/javna-pooblastila/registri/register-ucnih-mest>
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport:
<https://www.gov.si teme/vpis-v-srednjo-solo/>

3.1 Predstavitve poklicev, šol in podjetij

Spletne strani in družbena omrežja s predstavitvijo poklicev in izobraževalnih programov so ena od ključnih informativnih mest, ki učencem dajejo možnost, da se seznanijo z različnimi poklici. V Sloveniji je to spletno mesto Moja izbira: <https://www.mojaizbira.si/>, ki je vidna tudi na družbenih omrežjih:

- Facebook: <https://www.facebook.com/mojaizbira>
- Instagram: <https://www.instagram.com/mojaizbira.si/>
- Twitter: <https://twitter.com/mojaizbira>
- YouTube: <https://www.youtube.com/user/mlovsin>

Podjetja, ki nudijo vajeništvo, imajo lahko pripravljeno spletno mesto (podstran v okviru svoje spletne strani) za vaje in predstavitev vajeništva v njihovem podjetju.

Sejmi so zelo dobra priložnost za predstavitev poklicev, šol in podjetij. Vsako leto se v Sloveniji odvije sejem Informativa. Informativa je dvodnevni dogodek, ki poteka tri tedne pred uradnimi informativnimi dnevi in tako na enem mestu predstavi pregled izobraževalnih programov. Za več informacij spremljajte njihovo spletno stran: <https://www.informativa.si/>. V okviru sejma Informativa, ki letno privabi več kot 25.000 obiskovalcev, poteka v Sloveniji tudi **tekmovanje** SloveniaSkills. To je tekmovanje v poklicnih spretnostih na državni ravni. Tekmovanje ima več pomembnih učinkov. Je kovnica mladih talentiranih strokovnjakov, ki si že s samo udeležbo na tekmovanju povečajo možnosti za zaposlitev, priložnost za izobraževalce, da sledijo najnovejšim trendom v gospodarstvu, in priložnost za delodajalce, da spoznajo morebitne bodoče zaposlene, ki bi lahko bili nosilci razvoja v njihovih podjetjih. Na tekmovanju sodelujejo šole z dijaki in študenti, lahko pa sodelujejo tudi podjetja s svojimi mlajšimi zaposlenimi (od 18 do 25 let). Uspešna uvrstitev na SloveniaSkills, omogoča udeležbo na evropskem tekmovanju EuroSkills. Več o SloveniaSkills in EuroSkills si lahko preberete na spletni strani: <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/euroskills-sloveniaskills/>

Šole in zbornice sodelujejo in pripravljajo različne dogodke promocije poklicev, kjer se lahko predstavljajo tudi različna podjetja, (na primer: poklicne tržnice, karierni sejmi, roditeljski sestanki, dnevi odprtih vrat v podjetjih in podobno). V nadaljevanju smo povzeli nekaj teh aktivnosti:

- **Informativni dnevi na srednjih šolah:** vsako leto šole pripravijo informativne dneve, na katerih učenci spoznajo šolo, poklice, prav tako pa se tam lahko predstavijo tudi različna podjetja.
- **Potujoča razstava poklicev:** Gospodarska zbornica Slovenije je v letu 2019 v sodelovanju z glasbenikom Trkajem posnela video spot **»Znanje je lajf«** (<https://www.youtube.com/watch?v=qBuso2selQg>) ter pripravila Potujočo razstavo poklicev. Namen Potujoče razstave je pomoč pri kariernem odločanju mladih. Potujoča razstava potuje od ene osnovne šole do druge in skuša obuditi pozornost osnovnošolcev, da se začnejo zanimati za različne poklice in razmišljati o bodoči poklicni poti. Moto Potujoče razstave je **»Grem se učiti, kar hočem biti«**. Z razstavo želijo mlade spoznati s čim več poklici, da bi se lažje odločili za nadaljnje šolanje v skladu s svojimi željami in potenciali.

Informacije o potujoči razstavi poklicev so na voljo na spletni strani Gospodarske zbornice Slovenije: <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/VAJENCI-Informacije-za-vajence-in-njihove-star%C5%A1e/Promocija-poklicev>

- **Dan odprtih vrat** podjetja je ena od možnih poti spoznavanja poklica in posameznega podjetja. V okviru Gospodarske zbornice Slovenije potekajo t. i. Dnevi odprtih vrat slovenskega gospodarstva za spoznavanje poklicev. Na dan odprtih vrat podjetja mlade in njihove starše povabijo v podjetje. Na kraju samem si neposredno ogledajo podjetje in poklice, za katere podjetje ponuja vajeništvo. Podjetja stopijo v neposreden stik s potencialnimi vajenci in jih lahko navdušujejo za usposabljanje, mladi pa lahko brez kakršnih koli obveznosti dobijo informacije in si oblikujejo jasno sliko podjetja v resničnem okolju. Na takšnih dogodkih se je možno (v okviru varnostnih zahtev), preizkusiti pri izvedbi neke naloge in tako dobiti vpogled v poklic in delovno okolje podjetja (spletna stran GZS).

Več informacij o dnevu odprtih vrat:

https://www.gzs.si/oz_koroska/Novice/ArticleId/72855/dan-odprtih-vrat-slovenskega-gospodarstva

- **Obrtna pot** je dogodek, ki ga organizira Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije. Z Obrtno potjo ponujajo možnost, da si učenci osnovnih šol v spremstvu predstavnikov šol, ogledajo tiste poklice, ki jih zanimajo, v realnem delovnem okolju. Pomembno je, da se predhodno preveri interes učencev in se na Obrtno pot napoti le tiste, ki pokažejo interes za posamezen poklic. Temu primerna je tudi velikost skupine, ki načeloma ne presega desetih učencev. S tem se zagotovi kakovostnejša predstavitev in večje zanimanje učencev. Obrtna pot nudi tudi individualne obiske učencem v spremstvu staršev po predhodni najavi na območni obrtno podjetniški zbornici (spletna stran OZS¹¹).
- **Ulica obrti** je dogodek, ki se odvija na Mednarodnem sejmu obrti in podjetnosti v Celju. Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije s svojimi člani ter srednjimi poklicnimi in strokovnimi šolami predstavlja različne poklice. Na Ulici obrti so predstavljeni posamezni poklici, informacije o vajeniški obliki izobraževanja in drugih oblikah praktičnega usposabljanja z delom, informacije srednjih šol in podobno. Učenci se lahko tudi sami aktivno vključijo v izdelavo izdelka oziroma storitve in se preizkusijo v posameznem poklicu.

Več o obrtni poti in ulici obrti si lahko preberete tukaj: <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/poklicno-izobrazevanje/promocija-poklicev>

- Na Gospodarski zbornici Slovenije imajo na voljo tudi **karierno svetovanje mladim**. Stike za karierno svetovanje dobite tukaj: <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/VAJENCI-Informacije-za-vajence-in-njihove-star%C5%A1e/Karierno-svetovanje-mladini>.

Karierno svetovanje mladim se običajno izvede v obliki individualnega razgovora, v katerem svetovalec skuša učencu, dijaku, vajencu ali študentu pomagati do premišljenih odločitev o izbiri poklica, šolanja pa tudi zaposlitve. Na voljo so tudi drugi ponudniki kariernega svetovanja za mlade, kot na primer Karierni plac in Karierni center, kjer pogosto organizirajo tudi druge vrste aktivnosti, ki podpirajo mlade pri kariernih odločitvah:

- Zahodna Slovenija - Karierni plac: <https://karierniplac.si/>
- Vzhodna Slovenija - Karierni center: <https://www.kariera-mladi.si/enote-kariernega-centra/>

¹¹ <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/poklicno-izobrazevanje/promocija-poklicev>

4 Kako postati vajenec?

V nadaljevanju smo opisali, kako običajno poteka vpis v vajeniško obliko izobraževanja. Proces smo razdelili na tri korake (povzeto po OZS¹² in GZS¹³):

1. Korak: izbira podjetja in vzpostavitev stika z njimi

Najprej se učenci odločijo za poklic oziroma izobraževalni program, po katerem se bodo usposabljali in v razpisu (<https://www.gov.si/teme/vpis-v-srednjo-solo/>) preverijo, ali je vajeniška oblika za ta izobraževalni program na voljo.

Nato si izberejo podjetje, v katerem bi želeli opravljati vajeništvo. Podjetje izberejo iz nabora prostih učnih mest (Centralni register učnih mest: <https://crum.cpi.si/>).

Če bi se želel učenec praktično usposabljati v podjetju, ki ni navedeno v centralnem registru učnih mest, in se tudi podjetje s tem strinja, se lahko obrne na pristojno zbornico, kjer bodo poskrbeli, da bo podjetje, če izpolnjuje pogoje, dodano v register.

Kontaktne podatke pristojnih zbornic so na voljo na spodnjih povezavah:

- Gospodarska zbornica Slovenije: <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/KONTAKTI>
- Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije: <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/kontakti> ali <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo>

Ko si učenci izberejo podjetje, mu pošljejo pisno vlogo ali podjetje obiščejo osebno in tam izrazijo interes za opravljanje praktičnega usposabljanja z delom v okviru vajeništva. V večini primerov podjetja začetni izbor bodočih vajencev opravijo na podlagi pisnih vlog. Nato se končna odločitev sprejme na podlagi neposrednega stika, kot je pogovor oziroma razgovor.

Tipični sestavni deli pisne vloge, s katero učenci izrazijo interes za opravljanje vajeništva v podjetju, so (Lietzmann in Maje 2015):

- (1) *Spremno pismo/motivacijsko pismo*, ki daje prvi vtis o osebnosti kandidatov, pa tudi o njihovih motivacijah in interesih, ki so jih spodbudili k prijavi. Motivacijsko pismo ponuja tudi vpogled v pisno izražanje, ki ima v nekaterih poklicnih profilih pomembnejšo vlogo kot v drugih.
- (2) *Življenjepis* vsebuje informacije o ključnih biografskih podatkih, izobraževanju in morda o poklicnih in praktičnih izkušnjah, (npr. počitniško delo, pomoč v družinski delavnici in podobno), pa tudi o krožkih, interesnih in prostovoljskih dejavnostih. Pogosto vsebuje tudi informacije o hobijih in zanimanjih kandidatov.
- (3) *Priloge*, kot na primer šolska spričevala ali priporočilna pisma, kadar bodoči vajenec že ima delovne izkušnje npr. počitniško delo.

Spletni portal Europass (<https://www.europass.si/>) nudi podporo za pripravo vloge za zaposlitev, ki jo lahko uporabijo tudi bodoči vajenci.

Po oddaji pisne vloge običajno sledi razgovor oziroma pogovor z učencem kandidatom. Pogosto je to prvi neposredni stik med podjetjem in učencem, ki daje pomemben vtis o kandidatu, njegovih

¹² <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo>

¹³ <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/VAJENCI-Info%20in%20pomo%20za%20vaje%20in%20njihove%20star%20%20A1e/Postopke-vklju%20%20C4%20Ditve>

osebnostih lastnostih, veččinah. Hkrati kandidat dobi informacije o podjetju, poklicu, za katerega se ponuja vajeništvo in informacije o izvajanju vajeništva. Kandidati lahko uporabijo razgovor, da podkrepijo svojo odločitev za ali proti sprejetju učnega mesta (prav tam).

2. Korak: sklepanje pogodbe

Sledi dogovor glede sodelovanja med podjetjem in vajencem. Če se bosta dogovorila za sodelovanje, je treba pripraviti vajeniško pogodbo. Podjetje in vajenec skleneta [pogodbo o vajeništvu](#) za vsa tri leta izobraževanja. Pogodbo o vajeništvu skleneta pred vpisom v šolo, saj je registrirana učna pogodba pogoj za vpis v vajeniško obliko izobraževanja. Pogodba se podpiše v štirih izvodih, ki jih podjetje pošlje v registracijo na pristojno zbornico; tj.: Gospodarska zbornica Slovenije ([GZS](#)) ali Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije ([OZS](#)). Če je pogodba ustrezna (pristojna zbornica v postopku registracije preveri skladnost pogodbe z zakonom), pogodbo registrira. Po registraciji en izvod dobi podjetje, enega vajenec, enega šola in en izvod ostane na zbornici (Korunovski 2019).

Izobraževalni sistem dovoljuje tudi prehod med šolsko in vajeniško obliko izobraževanja. To pomeni, da se lahko vajeniška učna pogodba prekine in se namesto nje sklene šolska pogodba (individualna ali kolektivna učna pogodba) in obratno (prav tam).

Po Zakonu o vajeništvu (2017, 16. člen) mora pogodba vsebovati osebne podatke vajenca in njegovih staršev oziroma skrbnikov (npr. ime in priimek, datum rojstva ...), predhodno izobrazbo vajenca, podatke o podjetju in o izbranem mentorju, podatke o izobraževalnem programu, po katerem se bo vajenec izobraževal, trajanje pogodbe ter pravice in obveznosti podjetja in vajenca.

[Vzorec vajeniške pogodbe si lahko ogledate tukaj >>>](#)

V primeru vprašanj glede vajeniške pogodbe se bodoči vajenci in/ali njihovi starši oziroma skrbniki lahko obrnejo na pristojno zbornico:

- Gospodarska zbornica Slovenije (GZS): <https://www.gzs.si/vajenistvo> ali s pomočjo stikov na GZS: <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/KONTAKTI>.
- Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije (OZS): <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo> ali s pomočjo stikov na OZS: <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/kontakti>.

3. Korak: vpis v šolo

Vajenec se vpiše v šolo na podlagi registrirane vajeniške pogodbe. Kandidat za vajeništvo se vpiše na izbrano šolo po enakem postopku kot drugi kandidati za vpis v začetni letnik srednje šole. Pri prijavi naj opozorimo, da je treba pripisati, da se prijavlja v vajeniško obliko izobraževanja. V primeru omejitve vpisa imajo vajenci prednost pred dijaki iz šolske oblike izobraževanja. Več informacij o vpisu v srednjo šolo dobite na tej povezavi: <https://www.gov.si/teme/vpis-v-srednjo-solo/>.

5 Pogoji, ki jih morajo izpolniti podjetja, za izvajanje vajeniške oblike izobraževanja

Podjetja, ki želijo izvajati vajeniško obliko srednjega poklicnega izobraževanja, morajo za izvajanje zadostiti nekaterim pogojem. Vajeniško obliko izobraževanja lahko izvajajo vsa podjetja, ki imajo verificirano učno mesto, kar pomeni, da imajo ustrezne materialne pogoje¹⁴ (nudijo ustrezno okolje, kjer se vajenec lahko usposablja) in kadrovske pogoje¹⁵ (usposobljenega mentorja, ki bo usposabljal vajence). Poleg tega mora podjetje izpolnjevati nekatere pogoje z delovno pravnega področja (Zvaj 2017, 8. člen).¹⁶

Mentor mora usposabljati vajenca v obsegu najmanj 20 odstotkov časa praktičnega usposabljanja z delom in vajencu nuditi pomoč, kar je opredeljeno v načrtu izvajanja vajeništva in v pogodbi o vajeništvu. Prav tako mentor redno spremlja usposabljanje in napredek vajenca ter vodenje dnevnika vajenca. Njegova naloga je tudi ocenjevanje znanja, pri čemer sodeluje z učiteljem (ZVaj 2017, 31. člen).¹⁷

Dobro izobraženi in usposobljeni mentorji, tako v svoji stroki kot v pedagoškem smislu, so temeljni pogoj za zagotavljanje kakovostnega izobraževanja. Usposabljanje mentorjev poteka po posebnem programu,¹⁸ znotraj katerega se udeleženci usposobijo za:

¹⁴ <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/poklicno-izobrazevanje/verifikacija-ucnih-mest>

¹⁵ ZVaj 2017: 9. člen (mentor)

(1) Mentor mora imeti:

- najmanj srednjo strokovno izobrazbo, pedagoško-andragoško usposobljenost in vsaj tri leta delovnih izkušenj ali
- mojstrski, delovodski ali poslovodski naziv s področja, za katerega se vajenec usposablja.
- (2) Izjemoma je mentor lahko tudi oseba s srednjo poklicno izobrazbo in vsaj petimi leti delovnih izkušenj s področja dejavnosti (panoge) oziroma poklica, za katerega se vajenec usposablja, in pedagoško-andragoško usposobljenostjo.
- (3) Mentor ne more biti oseba, ki ji je prepovedano sklepanje delovnega razmerja oziroma opravljanje dela na področju vzgoje in izobraževanja po zakonu, ki ureja organizacijo in financiranje vzgoje in izobraževanja.

¹⁶ ZVaj 2017, 8. člen

(1) Delodajalec lahko sklene pogodbo o vajeništvu, če:

1. ima ustrezne delovne pogoje in opremo,
2. je vpisan v razvid vajeniških učnih mest iz 41. člena tega zakona,
3. njegovo poslovanje obsega dejavnost poklica, za katerega se vajenec izobražuje,
4. lahko vajencu zagotovi mentorja za čas praktičnega usposabljanja z delom,
5. v obdobju zadnjega leta pred sklenitvijo pogodbe o vajeništvu zoper njega ni bila izdana pravnomočna obsodba zaradi kršitve delovno pravnih predpisov,
6. zoper njega ni uveden postopek za prenehanje ali prisilna poravnava,
7. v obdobju zadnjega leta pred sklenitvijo pogodbe o vajeništvu zaposlenim izplačuje plače in prispevke za socialno varnost.

(2) Delovne pogoje in opremo iz 1. točke prejšnjega odstavka določi pristojna zbornica glede na izobraževalni program, ki se izvaja v vajeniški obliki izobraževanja.

¹⁷ ZVaj 2017: 31. člen (obveznosti mentorja)

Mentor je dolžan:

- usposabljati vajenca v obsegu najmanj 20 odstotkov časa njegovega praktičnega usposabljanja z delom in vajencu nuditi pomoč, kar se opredeli v načrtu izvajanja vajeništva in v pogodbi o vajeništvu,
- redno spremljati usposabljanje in napredek vajenca ter nadzorovati vodenje dnevnika vajenca,
- oceniti pridobljene standarde usposobljenosti, predpisane z izobraževalnim programom, ter oceniti učni izid.

¹⁸ https://cpi.si/wp-content/uploads/2021/02/PPI_program_mentorji_dec2020_cistopis_final.pdf

- oblikovanje varnega učnega okolja v podjetju,
- komunikacijo z vajencem, njegovo vodenje in podporo ves čas njegovega usposabljanja v podjetju,
- sodelovanje z učiteljem oziroma drugim predstavnikom šole pri načrtovanju usposabljanja in vodenju dokumentacije,
- načrtovanje delovnih nalog za usposabljanje, posredovanje informacij sodelavcem na drugih delovnih mestih in dajanje navodil vajencu,
- spremljanje in ocenjevanje uspešnosti vajenca v skladu z navodili in dogovori s šolo,
- samorefleksijo in nadaljnji razvoj lastnih kompetenc (povzeto po programu usposabljanja).

Bolj podrobno si program lahko ogledate na naslednji povezavi: [Program usposabljanja mentorjev dijakom pri praktičnem usposabljanju z delom in študentom pri praktičnem izobraževanju.](#)

Za mentorje se razvijajo tudi programi nadaljnega usposabljanja, katerih namen je omogočiti obnavljanje, poglobljanje in širitev znanj, pa tudi možnost izmenjave izkušenj, pridobljenih v praksi (spletna stran CPI).¹⁹

- [Priprava načrta izvajanja vajeništva](#)
- [Kako dijake in vajence pripraviti na vmesni preizkus?](#)
- [Učinkovit mentorski proces](#)
- [Komunikacija in zaupanje v mentorskem odnosu](#)

Zgoraj smo predstavili, katere pogoje mora zaposleni izpolnjevati, da lahko postane mentor vajencu (Zvaj 2017, 9. člen) in kaj so v skladu z zakonom (Zvaj 2017, 31. člen) mentorjeve obveznosti. V nadaljevanju pa predstavljamo mentorja kot neke vrste učitelja, svetovalca oziroma osebo, ki je vajencu v oporo med celotnim usposabljanjem. Mentorjem se predlaga, da (povzeto po Mikulec 2018):

- 1) Spodbujajo in podpirajo proces učenja vajencev na delovnem mestu kot učenje s sodelovanjem, in sicer: z njihovim delom, s spodbujanjem refleksije in vrednotenjem vajenčevih lastnih delovnih izkušenj (kombiniranjem delovanja in refleksije), s spodbujanjem sodelovanja in interakcijo vajencev z drugimi ljudmi (vajenci, zaposlenimi), s soočanjem vajencev z novimi izzivi, nalogami ter orodij (tehnologijo, informacijsko-komunikacijsko tehnologijo).
- 2) Upoštevaajo interese vajencev, kadar koli je to mogoče, jih motivirajo za delo, jim predstavijo delo kot smiselno (smiselnost situacij, v katere so vpeti v delovnem okolju) ter spodbujajo občutek njihove pripadnosti skupnosti (skupini, organizaciji/podjetju, poklicni skupini).
- 3) Omogočijo varno delovno okolje, skrbijo za dobro klimo v podjetju (skupini) ter spodbujajo in zastavljajo takšne delovne naloge vajencem, ki bodo slednjim predstavljali ravno pravšen izziv (zagotavljanje novih in raznolikih delovnih nalog, npr. skozi oblike akcijskega učenja, projektne delo, refleksijsko prakso), kakor tudi spodbujajo dobre medsebojne odnose (nudenje pomoči, vodenja in povratne informacije vajencu o tem, kako je izvedel nalogo) ter komunikacijo in sodelovanje s sodelavci (medsebojna soodvisnost zaposlenih).

¹⁹ <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/izobrazevalni-programi/programi/nadaljnje-usposabljanje-mentorjev/>

- 4) Omogočijo čim večji obseg samostojnega delovanja, odgovornosti in sodelovanja (naj ne prevzemajo nase vaječeve odgovornosti) ter jih vključujejo v skupinsko in timsko delo.
- 5) Za mentorje in uspešno mentorstvo naj bi bile značilne nekatere osebnostne značilnosti mentorjev (odprtost, zaupnost, nevtralnost, zaupanje, zmožnost svetovanja in vodenja) kakor tudi njihova prostovoljna vloga in navdušenje nad opravljanjem mentorstva. Delovali naj bi predvsem kot »svetovalci učenja« in ne kot predmetni učitelji specialisti.

6 Obveznosti pogodbenih strank v okviru vajeniške pogodbe

Kot že zapisano mora pogodba vsebovati pravice in obveznosti tako podjetja (delodajalca) kot vajenca. Po zakonu (ZVaj 2017, 18. člen)²⁰ se obveznosti vajenca večinoma navezujejo na varno opravljanje praktičnega usposabljanja z delom v podjetju v skladu z izobraževalnim programom in navodili delodajalca. Obveznosti podjetja oziroma delodajalca (ZVaj 2017, 19. člen)²¹ se prav tako večinoma navezujejo na zagotavljanje varne izvedbe praktičnega usposabljanja z delom v podjetju v skladu z izobraževalnim programom ter na izpolnjevanje drugih obveznosti, kot so na primer izplačevanje vajeniške nagrade, omogočanje prostih dni in podobno.

Več informacij o vajeniški pogodbi boste našli v [Zakonu o vajeništvu](#) v razdelku III. oziroma členih od 16.–30.

²⁰ Obveznosti vajenca: 18. člen ZVaj 2017:

Obveznosti vajenca v času praktičnega usposabljanja z delom so:

- da opravlja praktično usposabljanje z delom po navodilih in pod nadzorom delodajalca,
- da redno vodi vajeniški dnevnik,
- da redno izpolnjuje obveznosti po izobraževalnem programu in dosega zahtevane standarde izobraževanja,
- da obvešča delodajalca o bistvenih okoliščinah, ki vplivajo ali bi lahko vplivale na izpolnjevanje njegovih pogodbenih obveznosti, in o vseh spremembah, ki vplivajo na izpolnjevanje pravic iz vajeniškega razmerja,
- da se vzdrži vseh ravnanj, ki glede na naravo dela, ki ga opravlja pri delodajalcu, materialno ali moralno škodujejo ali bi lahko škodovala poslovnim interesom delodajalca,
- da varuje osebne podatke in poslovne skrivnosti delodajalca,
- da se seznanj z varnostnimi ukrepi in ukrepi zdravstvenega varstva ter izvršuje druge dolžnosti skladno s predpisi varnosti in zdravja pri delu in
- da izpolnjuje druge pogodbene in zakonske obveznosti.

²¹ Obveznosti delodajalca: 19. člen Zvaj 2017:

Delodajalec mora v času, ko se vajenec praktično usposablja z delom:

- vajencu skladno z izobraževalnim programom zagotoviti kakovostno praktično usposabljanje z delom na verificiranem vajeniškem učnem mestu,
- vajencu omogočiti izpolnjevanje obveznosti po izobraževalnem programu v šoli,
- vajencu v skladu s kolektivno pogodbo oziroma do 15. dne v mesecu za pretekli mesec na transakcijski račun vajenca, odprt v Republiki Sloveniji, izplačevati vajeniško nagrado, določeno s tem zakonom,
- vajencu zagotavljati varno in zdravo delo v skladu s predpisi,
- varovati in spoštovati vaječev osebno ter upoštevati in ščititi vaječev zasebnost,
- vajencu poleg počitnic v skladu s šolskim koledarjem omogočiti še najmanj šest prostih delovnih dni za pripravo na zaključni izpit,
- vajencu nalagati le dela, ki so določena v izobraževalnem programu za dosego učnih ciljev na praktičnem usposabljanju z delom,
- voditi evidence na področju dela in socialne varnosti v skladu z zakonom,
- zagotoviti zdravstvene preglede, ki ustrezajo tveganjem za varnost in zdravje pri delu,
- imeti registrirano vajeniško pogodbo pri pristojni zbornici,
- izpolnjevati druge s pogodbo o vajeništvu dogovorjene obveznosti.

(2) Delodajalec mora vajencu omogočiti, da se seznanj z vsebino kolektivne pogodbe, ki zavezuje delodajalca, oziroma splošnega akta, ki določa njegove pravice, obveznosti in odgovornosti. V ta namen mora biti kolektivna pogodba, ki zavezuje delodajalca, oziroma splošni akt vedno na razpolago na dostopnem mestu, na katerem se lahko vajenec brez nadzora seznanj z vsebino kolektivne pogodbe, ki zavezuje delodajalca, oziroma splošnega akta. Če delodajalca ne zavezuje kolektivna pogodba dejavnosti, ki bi urejala njegove obveznosti do vajenca, se za te obveznosti uporablja kolektivna pogodba, ki velja za negospodarske dejavnosti.

(3) Glede prepovedi nadlegovanja in trpinčenja na vajeniškem učnem mestu, prepovedi diskriminacije in varovanja dostojanstva vajenca pri praktičnem usposabljanju z delom se uporabljajo določbe zakona, ki ureja delovna razmerja.

6.1 Vajeniška nagrada in povračilo stroškov

V skladu z Zakonom o vajeništvu (2017, 20. člen) je delodajalec dolžan vajencu izplačevati vajeniško nagrado za čas praktičnega usposabljanja z delom v podjetju. Navedeno je, da za mesečno prisotnost pri delodajalcu znesek vajeniške nagrade ne sme biti nižji od 250 EUR za prvi letnik, 300 EUR za drugi letnik in 400 EUR za tretji letnik. Če vajenec na delovnem mestu ni prisoten cel mesec, dobi sorazmerni delež nagrade.

Zgoraj navedeni mesečni zneski vajeniških nagrad se usklajujejo na način in v roku, ki ga določa Zakon o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 114/06 s spremembami). Transferji posameznikom in gospodinjstvom se uskladijo enkrat letno, in sicer 1. marca z rastjo cen življenjskih potrebščin v preteklem letu po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije. Višina nagrade se tako vsako leto spreminja (spletna stran GZS²²).

Poleg vajeniške nagrade delodajalec za čas praktičnega usposabljanja v podjetju, vajencu izplačuje povračilo stroškov prehrane in prevoza, stroškov službenega potovanja in terenski dodatek. To poteka na enak način in v enaki višini, kot to predpisujejo pravila za zaposlene v podjetju, kjer se vajenec usposablja (Zvaj 2017, 21. člen).

Vajenec je v času vajeništva upravičen tudi do prejemanja štipendije, če vajenec izpolnjuje pogoje za štipendiranje (spletna stran GZS²³). Pogoje prejemanja štipendije si lahko preberete na naslednjih povezavah: <https://www.gov.si teme/drzavna-stipendija/> in <https://www.gov.si teme/kadrovske-stipendije/>.

²² <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/PODJETJA-Informacije-za-podjetja/Vi%C5%A1ina-vajeni%C5%A1kih-nagrada>

²³ <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/PODJETJA-Informacije-za-podjetja/Pogosta-vpra%C5%A1anja>

6.2 Vključitev vajenca v obvezna zavarovanja

Delodajalec je v skladu z določbo Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ, 17. člen) dolžan prijaviti vajenca v zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni. To stori v sistemu e-VEM (Državni portal za poslovne subjekte in samostojne podjetnike, <http://evem.gov.si>) z obrazcem M12.

Za zavarovanje za poškodbe pri delu in poklicne bolezni za vajence podjetje plačuje mesečni prispevek v višini 5,46 EUR.²⁴ Delodajalec v zavarovanje prijavi vajenca za mesece, ko ta dejansko opravlja praktično usposabljanje. Prispevek se plačuje mesečno in ni vezan na število dni zavarovanja znotraj posameznega meseca. Prispevek se plačuje po stopnji 0,30 od povprečne plače v Republiki Sloveniji za mesec oktober predhodnega koledarskega leta. Višino prispevka vsako leto objavi FURS na svojih spletnih straneh (povzeto po spletni strani GZS).²⁵

Zakon določa (ZZVZZ, 55.a člen), da se prispevek za zdravstveno zavarovanje po stopnji 6,36 % plačuje od dohodka iz drugega pravnega razmerja, torej vajeniške nagrade.

Delodajalec mora vajenca zavarovati tudi za primer invalidnosti in smrti, ki je posledica poškodbe pri delu (po ZPIZ-2) ter plačati letni prispevek (za koledarsko leto) 11,60 EUR (za leto 2021) za invalidnost ali smrt, ki je posledica poškodbe pri delu. Prispevek za vajence za vsako šolsko leto plačajo delodajalci do 20. oktobra (če je bil vajenec v vajeniški program vpisan v septembru) oziroma do 20. dne v mesecu po mesecu, v katerem je zaključen vpis vajenca.

Več informacij lahko dobite na spletni strani GZS: <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/PODJETJA-Informacije-za-podjetja/Pogosta-vpra%C5%A1anja>.

²⁴ Višina zneska 5,46 EUR velja za obdobje od 1.1.2021 do 31.12.2021.

²⁵ <https://www.gzs.si/vajenistvo/vsebina/PODJETJA-Informacije-za-podjetja/Pogosta-vpra%C5%A1anja>

6.3 Odpoved vajeniške pogodbe

Vajeniško pogodbo lahko prekineta tako vajenec kot delodajalec (ZVaj 2017, 28. člen). Odpoved pogodbe o vajeništvu mora biti pisna, pri čemer je treba odpoved vročiti osebno v prostorih podjetja ali po pošti v skladu s pravili pravnega postopka o osebnem vročanju. O odpovedi je treba obvestiti šolo in pristojno zbornico. Vajenec lahko pogodbo odpove kadar koli. Delodajalec lahko odpove pogodbo:

- če je bila sklenjena na podlagi lažnih podatkov,
- če se vajenec brez opravičljivega razloga najmanj pet dni zaporedoma ne vrne na vajeniško učno mesto ali če večkrat krši obveznosti (zapisane v ZVaj, 18. člen),
- če vajenec iz zdravstvenih razlogov ne more več opravljati usposabljanja,
- če je vajenec izključen iz šole,
- kadar v podjetju pride do izbrisa učnega mesta iz razvida učnih mest ali da pride do uvedbe postopka za prenehanje delodajalca ali prisilne poravnave.

7 Izzivi prehoda iz šolskega okolja v delovno okolje

Naloga podjetja je, da v sodelovanju s šolo vajence poklicno usposobi v skladu z izobraževalnim programom. Vajenci so v podjetju novinci, ki se morajo naučiti delovnih nalog, sodelovanja z zaposlenimi, različnih vlog v organizaciji, drugačnih pravil igre, kot so jih bili vajeni do začetka vajeništva, kar lahko privede do nekaterih izzivov. Najpogosteje se vajenci na začetku praktičnega usposabljanja z delom v podjetju soočajo z naslednjimi izzivi (povzeto po Lietzmann in Maye 2015):

- Delovno okolje vajence sooči z novo realnostjo. Prehod na novo lokacijo učenja spremljajo popolnoma nove zahteve, ki so mladim neznane in jih morajo sami izkusiti.
- Delovni dan je pogosto daljši od šolskega dne. Delovni čas je fiksno določen.²⁶
- Nove dejavnosti lahko prinesejo tudi nove fizične zahteve. Številne delovne aktivnosti se dalj časa izvajajo v stoječem položaju ali v drugih položajih, kar je lahko za vajence nekaj novega.
- Nove delovne situacije so resnične in resne. Vsako dejanje in zlasti napake imajo resnejše posledice kot napake v šolski delavnici.
- Vajeništvo v podjetju sooča mlade z novo obliko učenja (učenje z delom).
- Vlogo učiteljev nadomeščajo mentorji, sodelavci, nadzorniki ali stranke.
- Vajenci se soočijo s hierarhijo, formalnimi in neformalnimi pravili obnašanja v podjetju.
- Organizacija podjetja postavlja nove zahteve glede vedenja.
- Verjetno je, da vajenci prvič prejmejo dohodek, ki ga porabijo po lastni izbiri.
- To pomeni tudi njihov prehod v odraslost, kar zahteva neodvisnost in osebno odgovornost.

Smiselno je, da se navedenih izzivov zavedajo tako podjetje kot tudi šola in starši ter vajencu pomagajo, da bo tovrstne izzive lažje premostil. Podjetje, šola in starši so na tem mestu pomemben podporni element, ki lahko vajencu olajša ta prehod in ga poskuša narediti čim manj stresnega.

²⁶ Zakon o vajeništvu v 24. členu določa omejitve glede obremenitve vajenca:

(1) Praktično usposabljanje z delom pri delodajalcu in izobraževanje vajenca v šoli sme trajati skupno največ osem ur dnevno in 36 ur tedensko. Če traja pouk v šoli dnevno pet ali več ur, isti dan ne sme biti praktičnega usposabljanja z delom pri delodajalcu.

(2) V času šolskih počitnic se vajenec lahko usposablja z delom, pri čemer mu mora delodajalec v vsakem šolskem letu omogočiti vsaj šest tednov neprekinjenih poletnih počitnic in najmanj osem dni ostalih počitnic, določenih s šolskim koledarjem.

(3) Vajenec, ki se pri delodajalcu praktično usposablja z delom najmanj štiri ure in pol na dan, ima pravico do odmora v trajanju najmanj 30 minut.

(4) Vajenec ima pravico do počitka med dvema dnevoma, ko se praktično usposablja z delom, v trajanju najmanj 12 neprekinjenih ur in do tedenskega počitka v trajanju 48 neprekinjenih ur.

(5) Vajenec ne sme opravljati nadurnega dela.

(6) Vajenec se ne sme praktično usposabljeti z delom ob nedeljah in ob praznikih, ki so z zakonom določeni kot dela prosti dnevi, lahko pa se praktično usposablja z delom največ eno soboto na mesec in ne več kot šest sobot v šolskem letu.

(7) Vajenec se ne sme praktično usposabljeti z delom ponoči med 22. in šesto uro naslednjega dne.

8 Viri in literatura

- Brečko, D. (2019): Spodbujanje profesionalnega in kariernega razvoja mladih. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.
- Dopolnjena izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja (2019). Dostopno 17. 9. 2021 na: https://cpi.si/wp-content/uploads/2021/05/Dopolnjena_IZHODISCA_cistopis.pdf
- Justinek, A. (2011): Načrtovanje izvedbenega kurikula s primeri iz prakse. Ljubljana, Srednja upravno administrativna šola Ljubljana. Dostopno 17. 9. 2021 na: http://e-redovalnica.suaslj.com/unisvet/priporocila_za_izdelavo_IK/Anica_Justinek_Nactrtovanje%20izvedbenega%20kurikula.pdf
- Korunovski, M. (2019). Pravno-formalni vidiki izvajanja praktičnega usposabljanja v podjetju. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.
- Lietzmann, A. and Maye, M. (2015). Finding and retraining trainees – a recruitmnet handbook for small and medium enterpreices. Dostopno 17. 9. 2021 na: <https://startapp-project.eu/products>
- Mikulec, B. (2018). Teorije učenja: konceptualni okvir za razumevanje učenja na delovnem mestu in spremljanje mentorjev v podjetju. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.
- Navodila za izvajanje vmesnih preizkusov v vajeništvu (2018). Dostopno 17. 9. 2021 na: https://www.gzs.si/Portals/203/Vsebine/novice-priponke/Navodila%20za%20izvajanju%20vmesnega%20preizkusa_2018_4%200_predlog%20za%20SSPSI.pdf
- Pravilnik o zaključnem izpitu Ur. l. št. 56/2008, št. 50/2010 in št. 23/2011. Dostopno 17. 9. 2021 na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7722>
- Program usposabljanja mentorjev dijakom na praktičnem usposabljanju z delom in študentom na praktičnem izobraževanju (PUM-PUD-PI). Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Dostopno 17. 9. 2021 na: https://cpi.si/wp-content/uploads/2021/02/PPI_program_mentorji_dec2020_cistopis_final.pdf
- Resnik, Š. (2020): Elementi kompetenčno zasnovanega vrednotenja v vajeniški obliki srednjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.
- Sentočnik, S (2019). Ugotovitve evalvacije preverjanja in ocenjevanja v programu vajeništva – sintezno besedilo. Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.
- Spletna stran Gospodarske zbornice Slovenije (GZS): <https://www.gzs.si/vajenistvo>
- Spletna stran Obrtno-podjetniške zbornice Slovenije (OZS): <https://www.ozs.si/javna-pooblastila/izobrazevanja/vajenistvo>
- Spletna stran Centra RS za poklicno izobraževanje: <https://cpi.si/poklicno-izobrazevanje/vajenistvo/>
- Spletna stran Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport: <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2021/programi/SPI/index.htm>
- Zakon o vajeništvu. Uradni list RS, št. 25/17. Dostopno 17. 9. 2021 na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7512>.

- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju: Uradni list RS, št. 72/06 - uradno prečiščeno besedilo, 114/06 - ZUTPG, 91/07, 76/08, 62/10 – ZUPJS, 87/11, 40/12 – ZUJF, 21/13 – ZUTD-A, 63/13 – ZIUPTDSV, 91/13, 99/13 – ZUPJS-C, 99/13 – ZSVarPre-C, 111/13 – ZMEPIZ-1, 95/14 – ZUJF-C in 47/15 – ZZSDT. Dostopno 17. 9. 2021 na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO213>
- Zupanc, B. (2017): Spremljanje in ocenjevanje dijakov v vajeniški obliki PSI dopolnjeno z mnenji vseh udeležencev - gradivo za delavnico na konferenci Vajeništvo – od možnosti do izvedbe. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.
- Žnidarič, H. in Leban, I. (2017): Gradivo za konferenco Vajeništvo – od možnosti do izvedbe. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje. Interno gradivo.